

CEZ HRANICU NEPREJDEŠ!!

Začiatok spoločensko-politickej zmien

Šesťdesiate roky 20. storočia prebiehali v znamení uvoľnenia politického napäcia v spoločnosti. Mierne zmeny sa prejavili napríklad aj v kultúrnych impulzoch (The Beatles). Európa však bola v tomto období stále rozdelená „železnou oponou“ na dve časti – západný a východný blok. Podľa dobovej komunistickej terminológie boli tieto bloky označované ako kapitalistický blok (Západ) a socialistický blok (Východ). Spoločnosť v Československu stále riadila komunistická strana. Prezident republiky Antonín Novotný začal súčasne aj funkciu prvého tajomníka Ústredného výboru Komunistickej strany Československa (ÚV KSČ). Československo v roku 1960 prijalo novú ústavu, podľa ktorej sa stalo socialistickým štátom. Došlo k premenovaniu krajiny na Československú socialistickú republiku (ČSSR).

V druhej polovici 60-tych rokov, pod vplyvom uvoľňovania napäcia vo svete, aj spoločnosť v Československu očakávala zmeny. Do popredia sa dostal Alexander Dubček, označovaný aj ako „politik s ľudskou tvárou“, ktorý sa začiatkom roka 1968 stal prvým tajomníkom ÚV KSČ. Antonín Novotný 22. marca 1968 odstúpil z funkcie prezidenta a 30. marca 1968 tajným hlasovaním Národné zhromaždenie zvolilo za prezidenta republiky generála Ludvíka Svobodu.

Československá jar 1968 a okupácia krajiny

V marci 1968 dochádza k obmedzeniu a neskôr aj k úplnému zrušeniu cenzúry. Postupne sa začína vytrácať zo spoločnosti strach. Nastala explózia informácií. KSČ získala spontánnejšiu, skutočnejšiu podporu obyvateľstva.

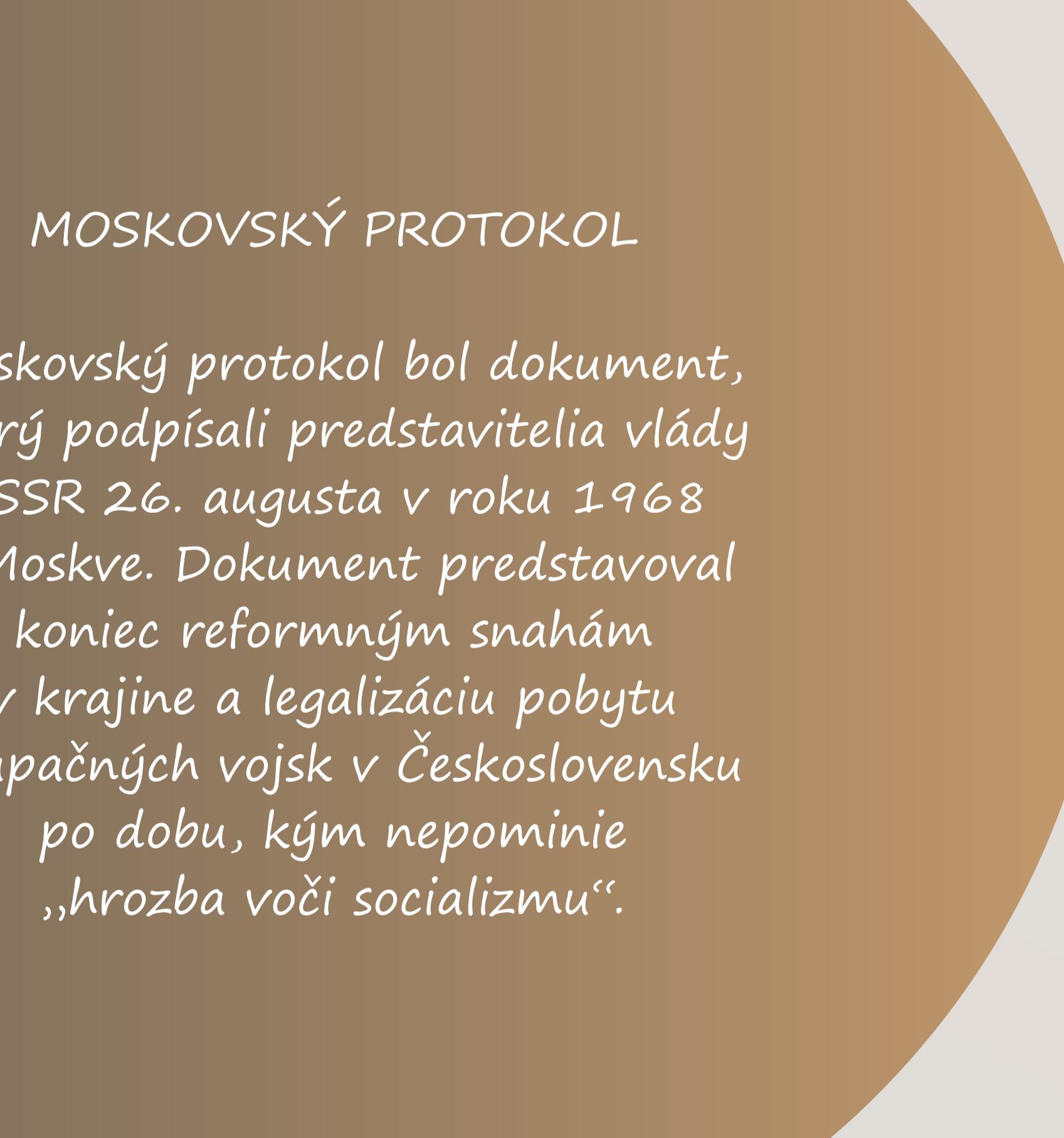
Predstaviteľ ZSSR, Leonid Brežnev, vyjadril veľkú nespokojnosť s politickým dianím v ČSSR. Pripojili sa k nemu aj ďalší socialistickí predstaviteľia východného bloku (Poľsko a NDR). Medzi ZSSR a ČSSR nasledovali rokovania o riešení domácej situácie. Demokratizácia komunistického režimu v Československu bola pre Sovietsky zväz neprijateľná. KSČ muselo slúbiť, že v krajinе udrží svoju moc a ničim nenaruší spojenecké zväzky krajín Varšavskej zmluvy. Medzitým členovia konzervatívneho krídla KSČ napísali Brežnevovi v ruštine pozývací list, v ktorom ho žiadajú o pomoc, pretože sa obávajú vypuknutia revolúcii v Československu. Pozývací list poslúžil ako zámiernka na vojenský zásah vojsk Varšavskej zmluvy 21. augusta 1968 v Československu.

Praha, august 1968

Alexander Dubček

KAREL KRYL
– BRATŘÍČKU, ZAVÍREJ VRÁTKA

1. Bratříčku, nevzlykej, to nejsou bubáci, vždyť už jsi velicej, to jsou jen vojáci, přijeli v hranatých železných maringotkách.
2. Se slzou na víčku hledíme na sebe, bud' se mnou, bratříčku, bojím se o tebe na cestách klikačích, bratříčku, v polobotkách.

R: Prší a venku se setmělo,

tato noc nebude krátká,

beránka vlku se zachteče,

bratříčku, zavřel jsi vrátku?

3. Bratříčku, nevzlykej, neplýtvaj silami,

nadávky polykej šetří silami,

nesmíš mi vyjítat, jestliže nedojdem.

4. Nauč se písničku, není tak složitá,

opři se, bratříčku, cesta je rozbitá,

budeme klopýtat, zpátky už nemůžeme.

„V roku 1967 sme žili ešte v systéme, ktorého základy položil Stalin tak, aby slúžil jeho diktáorským potrebám a mohli sme ho demontovať iba postupne. Napokon aj toto „príliš málo“ priviedlo k nám ani nie o rok okupačnú armádu 600 000 vojakov a 700 tankov.“

Alexander Dubček

Dovolenka v roku 1968, na ktorú sa nezabúda

Ak sa povie Československá jar, starší si hned spomenú na Dubčekove rožky a na prvé voľné soboty. Ale tých niekoľko mesiacov slobody v roku 1968 prinieslo oveľa viac. A v neposlednom rade, našiniec dostal relatívnu voľnosť pohybu a možnosť spoznávať svet, dokonca i Západ.

Uvoľnenie cestovania

Už v roku 1967 vycestovalo z ČSSR na Západ okolo 263-tisíc ľudí, čo bolo trikrát viac ako v roku 1963. Zaujímavosťou je, že kým sa v rokoch 1964 – 1966 nevrátilo do vlasti takmer 1 percento vycestovaných, v roku 1967 emigrovalo už len 0,14 percenta. Na jar 1968 to bol jeden z hlavných argumentov reformátorov v prospech ďalšej liberalizácie predpisov o cestovaní do zahraničia.

Najmä „juhoslovanská“ cesta na Západ bola pre potenciálnych emigrantov z ČSSR lákavá. Mnohí Srbi a Chorváti totiž už vtedy pracovali v západnom Nemecku či v Rakúsku a mohli teda našincovi predávať nejaké devízy (zahraničnú menu). A dokonca požičiaval "turistom" z ČSSR svoje doklady, aby im tak umožnili ilegálny odchod do západných krajín.

Z dovolenky do emigrácie

Desaťtisíce Čechov a Slovákov si v zahraničí vypočuli 21. augusta 1968 vo večerných hodinách prvé správy o vpáde spojeneckých vojsk na územie ich vlasti. Vrátiť sa domov v tejto situácii mnohí nielenže nechceli, ale ani nemohli. Velenie intervenčnej armády nechalo štátne hranice zvnútra otvorené, zvonku ich uzavrelo. Generáli takto konali na vyšší pokyn z Kremla za účelom zbaviť sa všetkých potencionálnych odporcov socialistického režimu v Československu. Krajinu opustilo do roku 1970 okolo 74 -tisíc občanov.

AKO SI ZÍSKAL PAS?

„Pri cestách do socialistických štátov si musia občania vybaviť cestovný pas. Pri vybavovaní pasu treba dbať na dôsledné vyplnenie tlačiva (strojom!), kvalitné fotografie vyrobené vo fotoslužbe na hladkom mäkkom papieri (bez retušovania) predpísaných rozmerov.“

Zložitejšie podmienky boli požadované pri vycestovaní do kapitalistických štátov a Juhoslávie.

„Predtým, ako niekto žiada o vycestovanie do spomenutých štátov, musí mať (ešte do konca januára)

podanú žiadost v ŠBČS (rozumej

Štátnej banka československá)

na devízový príslub.

Až po pridelení príslubu môže u nás žiadať o vycestovaciu doložku.

Pri predkladaní žiadosti je treba

priložiť pas, občiansky preukaz

a výpis z registra trestov

(pri návštive kapitalistických štátov).“

Ukážka výjazdnej doložky

Žádost o devízový príslib dolaru *) na ____ dnú na sútokom cestu do nesocialistického štátu	
prijmenie (strojom alebo hálkovým písom)	jméno _____
Datum narodenia:	_____
Trvalý bydlisko žiadatele:	_____
(prezývka, meno a priezvisko)	_____
Organizačná (zamestnávateľ, škola, NV) a adresa:	_____
(nekrátkou miazgu)	_____
Pracovná funkcia (zaňazení) žiadatele v organizácii:	_____
Zem, pro kde je devízový príslub požadovaný:	_____
Dĺžka pobytu v zahraničí: _____ dn. Približné datum odjazdu (mesiac): _____	_____
Rok poslednej uskutečnené sútokomé cesty do nesocialistických štátov:***) _____ počet dnú pobytu:	_____
zem: _____	čas cesty: _____
Účel nynější cesty:	_____
Spolucestujúci deti do 15 let:	nar. _____ nar. _____ nar. _____
Použitie k žiadosti je uvedeno na rubu.	Vypíš banku: _____
* Požadovanos čestku vypíšte číslicami!	Devízový príslub č. _____ na US \$ _____
** Neuvádzajte uskutečnené cesty do Jugoslávie!	platný do _____
Po obdržaní príslubu požiadajte ihned Okresnú oddeleniu pasu a vás ministerstvu vnitra o vydanie výjazdnej doložky bez ohľadu na datum odjazda.	Razisko a podpis banky: _____

"Kým dovtedy sme mohli na druhú stranu maďarskej hranice vycestovať iba na pozvanie, ked' tam zomrel niekomu príbuzný, alebo inému sa vydávala dcéra, odteraz sa dalo ísť kedykoľvek a bez víza, trebárs aj na dovolenkú k Balatonu..."

(Jozef Slabák, Štúrovo)

Mária Hupková

„Moje občianstvo v tejto krajine mi bolo dané od Boha. Ja som sa tu narodila. Mne ho nemôže nikto zobrať.“

Mária Hupková pracovala v roku 1968 so svojím manželom Ivanom Hupkom v Československej televízii Bratislava, v redakcii publicistiky a dokumentárnej tvorby. Spolu mali dve dcéry. Napriek tomu, že ich tvorba prechádzala cenzúrou a programy, ktoré vytvorili, boli na poradách kontrolované, život ich naučil, ako čítať a počívať „medzi riadkami“. Po troch týždňoch okupácie sa rozhodla s manželom a deťmi emigrovať do Austrálie. Tu založili slovenskú komunitu, školu, krúžky, knižnicu. Za emigráciu ich v neprítomnosti slovenská justícia odsúdila k väzeniu. Slovensko navštívili až po viac ako 20-tich rokoch, keď to bolo po zmene režimu možné. Manželia sa nepovažujú za emigrantov, milujú Slovensko a nikdy naň nezabudli. Skôr o sebe hovoria, že sú „utečenci“, Slováci, ktorí žijú ďalej.

„Ked nás obsadili, vojaci prišli zo všetkých strán so samopalmi. Snažili sme sa s nimi diskutovať, ale vyhnali nás. Na druhý deň sme prišli do práce a dvadsiateho druhého augusta sa zhromaždilo na námestí strašne veľa ľudí. Tam boli davy ľudí pred poštou. Penzisti si išli pre penziu a my sme šli normálne do práce, ale ešte k tomu bol aj deň zálohy, pamätám si, takže išli sme si aj pre peniaze. A naraz sa strhla paľba, strieľalo sa do veže Milosrdných bratov a prostre ľudia ako vždy v obrane sa posúvajú dozadu, aby si aspoň chrabát ochránili... V tom čase sme bývali na Michalskej ulici a helikoptéra veľmi nízko lietali. Samopaly mali namierené, prakticky človek cítil, rovno do nás. Bola to hrozná doba. Ale naše štáby stále ešte pracovali a ja som väčšinou chodila s mojím mužom, keď bol vonku na filmovačke, takže som zažila aj to, keď bolo niekoľko našich štábov zastavených sovietskymi hliadkami. A boli im zobraťé kamery a materiály, samozrejme všetko, a nezaobchádzalo sa s nimi veľmi pekne... Nemohli sme sa rozlúčiť s nikým. A to bolo také smutné. Totiž dvadsiateho prvého augusta 1968 mala moja mamička päťdesiat rokov. Chystali sme sa na veľkú oslavu. A nakoniec bolo z toho toto. A odišli sme, nemohli sme nič povedať. Nemohli sme sa rozlúčiť, nemohli sme urobiť nič. A my sme ešte boli jedni z tých poriadnych, nechali sme doma všetky doklady. Niektorí ľudia si ich brali do zahraničia a niektoré západné agentúry ich prostre zobraťali, odovzdávali na OSN, ktoré potom hovorilo, že teda prečo vám takto utekajú ľudia... Odchádzali sme do Viedne do Rakúska. Našťastie, boli sme zo skupiny neveľa ľudí, ktorí mali dovoľky platné a mali sme novinárske výcestovacie povolenia na desať rokov. Neobmedzený príchod a odchod. Takže to bolo také jednoduchšie. Nešli sme spolu, ja som išla s deťmi osobitne a môj muž išiel osobitne. Vo Viedni to bolo veľmi rýchlo, za tri týždne sme už boli v Austrálii. A do Austrálie sme išli preto, lebo to bolo ďaleko, dôst ďaleko. Nechceli sme byť nikde blízko, lebo sme neznášali tie sústavné informácie toho, čo sa diaľo. Samozrejme, že sme boli veľmi stresovaní... A ťažko, ťažko sa tam začínalo. Neovládali sme jazyk. Takže to trvalo chvíľu...“

„... Najväčšia strata je rodina. A každý má, každý má rodinu, každý chodí niekam na prázdniny. Toto moje deti nikdy nemali. A potom sme to kompenzovali tak, že mali tety a strýkov takých istých ako sme my. Ja mám kopu takých adoptovaných všeliačkých vnúčat. A aký bol prínos? Kľudný život. Mňa toto najviac vždy trápilo, alebo mrzelo. Takže tá sloboda a ten pokojný život je draho zaplatený...“

Manželia Hupkovi (v strede)

"Ja som nechcel za žiadnu cenu odísť, ale nakoniec som na to musel pristúpiť, keď sa začali vyhŕažať, pretože som chodil s ročným dietátom na výsluchy každý týždeň a tam sa začali vyhŕažať, že ho môže prejsť auto a ja neviem, čo všetko sa môže stať. Je to taká tá hranica, kedy je už človek zahnany do kúta, keď zistí, že to slušne nejde, pretože bojovať s takouto silou nemá cenu asi... To som sa dozvedel až neskôr, že to bola akáisia akcia Asanácia (krycí názov operácie ŠtB, ktorou sa štát chcel zbaviť nepohodlných občanov tým, že ich prinútil k emigrácii)... Chceli zaplatiť za vzdelanie a za bohviečo, za všetko možné, čo si vymysleli. Áno, a aj za to odobratie občianstva...".

Miroslav "Skalák" Skalický,
člen undergroundovej komunity,
signatár Charty 77

"Pred procesom mi bol vo väzbe ponúkaný študijný pobyt v USA, ktorý by ale znamenal v skutočnosti emigráciu. Nepochybne by som bol zbavený pri tomto pobycie čs. občianstva... Odmietol som ju z mnohých dôvodov, zo solidarity voči svojim priateľom, preto, že ked' sme si istí svojou pravdou, nezdá sa mi byť chlapské utekat' od následkov toho, že ju zastávame, ale aj jednoducho preto, že som sa nechcel stať emigrantom. Počas trestu mi bolo neoficiálne viackrát naznačené, že možnosť vystahovania stále trvá...".

Václav Havel,
český spisovateľ a dramatik,
signatár Charty 77,
vedúca osobnosť politických zmien v roku 1989

"Pokúsil som sa o 20 rokov skôr reformovať to, čo sa o 20 rokov neskôr už reformovať nedalo..."

Alexander Dubček

Pokus o spoločensko-politickú reformu v roku 1968 v zlyhal. Snaha o vytvorenie socialistickej demokracie nevyšla. cializmu s centrálnym riadením ekonomikou, monopolom KSČ a

lógiou mal byť rozšírený o základné občianske a ľudské práva (rok 1968 bol vyhlásený za rok medzinárodných ľudských a občianskych práv). Česko-slovenský experiment v podstate stroskotal na svojich vlastných paradoxoch: na bizarrej snahe KSČ stať sa demokratickou organizáciou, samozrejme, bez pluralitného politického systému a opozície.

obrany východných hraníc, oslabenie varsavskej zmluvy a tým zväzu. Spoločnosť na radikálnejšie zmeny nebola pripravená, nie vo vzťahu k Sovietskemu zväzu, od ktorého bola dlhé roky

Na zmenu a lepsi život sa stratila a opäťovne nastúpil príslušny komunistický režim, podporovaný Sovietskym zväzom. Alexander Dubček bol odvolaný z postu vedúceho tajomníka ÚV KSČ a neskôr aj z politického života. Na jeho miesto v roku 1969 nastúpil prosovietsky orientovaný Gustáv Husák.

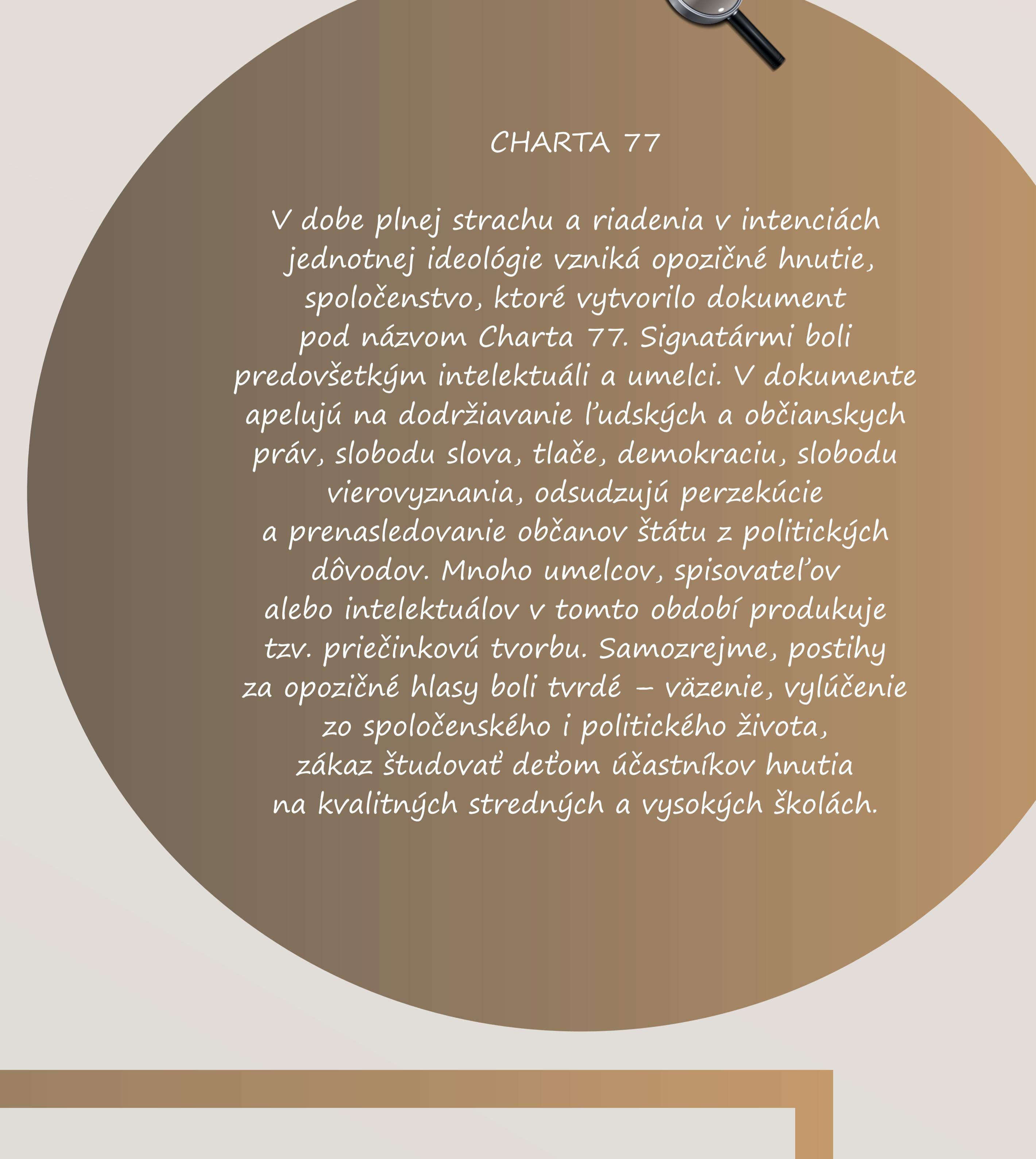
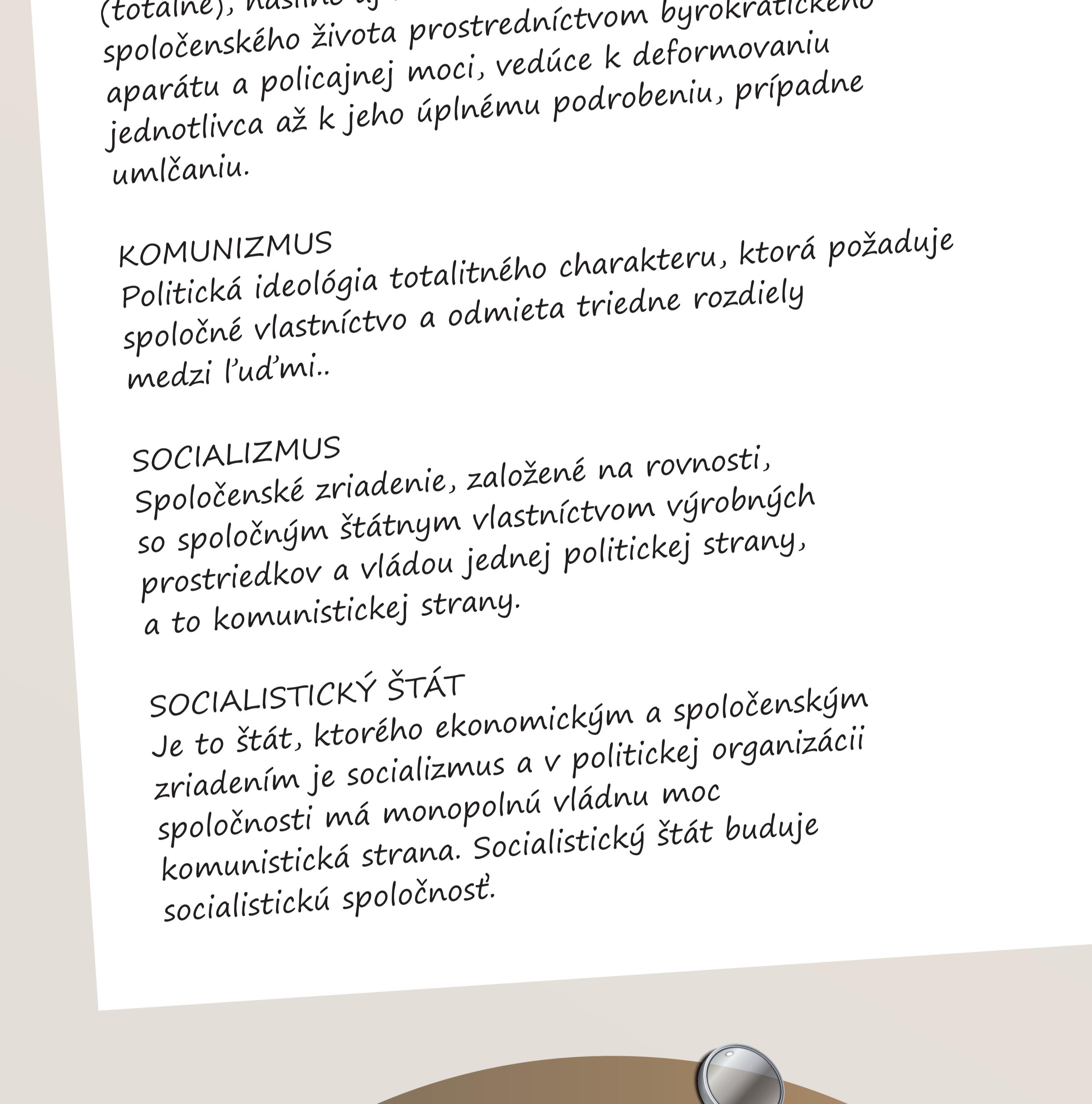
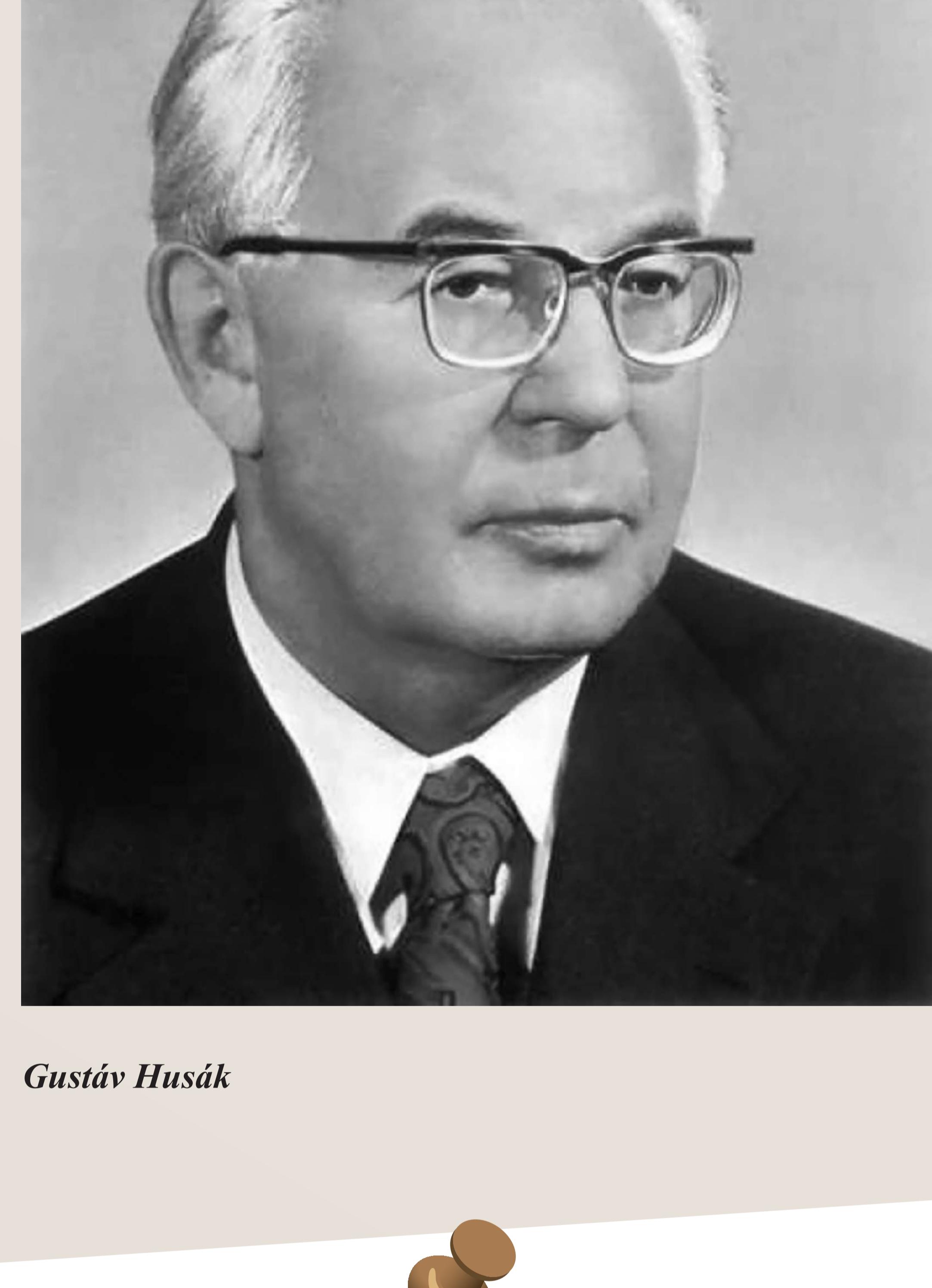
oznáujeme aj ako o
v štáte, odstránenie ref-
doxného komunistické-

Za tvorcu federalizácie, po nástupe na post vedúceho tajomníka UV KSC sa priklonil k centralizácii politickej i štátnej moci. Nastali čistky, všetci komunisti museli prejsť previerkami, museli súhlasiť s augustovou intervenciou vojsk, označovanou ako „internacionálna (medzinárodná) pomoc“. Tí, ktorí sa angažovali v reformách, boli vylúčení z komunistickej strany, stratili zamestnanie. Ako náhradu dostali nekvalifikované a zle platené miesta (na Slovensku bolo z komunistickej strany vylúčených okolo 53 tisíc členov, z čoho takmer polovica bola z radov inteligencie). O miesta prišli aj tí, ktorí neboli členmi komunistickej strany. Ak mala nastat' zmena v Československu, táto zmena sa najprv musela uskutočniť v Sovietskom zväze. S nástupom Michaila Gorbačova do funkcie generálneho tajomníka Komunistickej strany Sovietskeho zväzu sa začali pomery v celom sovietskem bloku meniť. Liberalizácia však postupovala veľmi pomaly. Politické vedenie v Československu na čele s G. Husákom, ktorý od roku 1975 zastával už aj funkciu prezidenta republiky (došlo tak k definitívному spojeniu strany a štátu), zmenám nebolo naklonené.

a po medzinárodnej kritike sa v roku 1970 pribudla k systému.

ktornej aktiváciou sa spustal poplach, takže stráž mohla reagovať skôr ako predtým. Navyše bola zhustená siet' strážnych veží. Na ochranu hraníc sa využívali aj cvičené psy, ktorých počet sa po zákaze používania prúdu a mínových polí rozrástol v 60-tych a 70-tych rokoch až na 1260 po celom úseku československej hranice so Západom.

mali narušiteľa prenasledovať a zadržať až do príchodu hliadky. Takto bolo v rokoch 1960 až 1970 zadržaných približne 2 000 osôb, čo predstavovalo asi 20 percent všetkých zadržaných. O tom, že takýto systém mal aj fatálne následky, svedčí prípad, ktorý sa odohral práve na petržalskom úseku hranice. Dvadsaťročný nemecký študent Hartmut Tautz sa 8. augusta 1986 pokúsil o prekročenie hranice, keď pri prestrihávaní posledného plota spustil poplach. Hliadka za ním vypustila dvoch psov a tie ho dohnali len 22 metrov od rakúskeho územia. Spôsobili mu rozsiahle zranenia, následkom ktorých podľahol (hliadka namiesto pomoci chlapcovi prehľadávala okolie). Československá železná opona a jej dôkladné stráženie má na svedomí životy takmer 450 civilistov.

„Nech odpadne, čo je kolísavé, nech odpadne, čo je oportunistické (rozumej škodlivé) a nech v strane zostane, čo je pevné, čo je charakterné, čo chce za tento národ zápasit.“

(Gustav Husák)